

daaraan deel te nemen kom je naar het festival van Edinburgh. Het jaarlijkse feest van de creativiteit vindt plaats op meer plekken dan je kan bezoeken, biedt meer vertoningen dan je kunt bijwonen, meer mogelijkheden dan je kunt kiezen: de vereende krachten en energieën van het officiële festival en al wat er in de marge bij komt kijken kan – en zal – blijven voortbestaan tot het einde der tijden.

Ook dit is de toekomst, en het werkt. Wij zijn hier met honderdduizenden bijeen. Ik geloof niet dat je nog een andere keuze hebt, als je van een festival van dit kaliber spreekt. Het heeft een toekomst omdat het bestaat. Omdat het er is.

De trots over een programma of ideologische thema's zal wellicht blijven bestaan, maar veel aandacht zal er niet meer aan besteed worden. We beseffen het misschien niet, maar wat omschreven wordt als een festival is een activiteit die verhonderdvoudigd is. Er is weinig of geen ruimte om stil te staan bij de oorspronkelijke ideologie. Het besef hoe belangrijk het is het wezen van het festival in vraag te stellen, zal verdwenen zijn. In al zijn pracht zal het festival uitgegroeid zijn om zijn publiek te blijven vermaken... zoals het oorspronkelijk was opgevat, ongeacht hoezeer de wereld, producties, kunst of de makers ervan intussen zijn veranderd.

Het monsterlijke fenomeen van het jaar 2000

Maar wat festivals in het algemeen betreft hebben we alvast één gemeenschappelijk kenmerk, we trekken een massa mensen aan. En als we dat niet doen, liggen we eruit. We zullen ons in goed gezelschap bevinden, naast instituten die voordien musea genoemd werden, concertzalen, congresgebouwen en schouwburgen, allemaal gegroepeerd met diverse namen en titels in één groot themapark. En zoals de medeoprichtster van het Centre for Performance Research, Barbara Kirshenblatt-Gimblett opmerkt: 'De toeristische industrie is een Business, en wat die industrie betreft is cultuur dat niet.'

Denk even aan een monsterlijk opgeschroefd, georkestreerd, gemanipuleerd en verhandeld fenomeen als het Jaar 2000. Dit zal onder meer gepaard gaan met een miskennis van al het individuele. Het zal al wat naar kunst of cultuur ruikt opeisen, ongeacht de kwaliteit of het flagrante gebrek aan kwaliteit.

Ik heb het niet over het achteruitgaan van de kwaliteit op zich. Of van kwaliteit als een idee die we niet mogen vergeten en moeten koesteren omdat we ze ooit gekend hebben. Om het even welke kunststuk zal ook in de toekomst kwaliteit brengen. Maar we zullen ons

door een enorme massa rotzooi heen moeten worstelen om ze te vinden.

Als we bereid zijn te aanvaarden dat het wezen van het festival, in al zijn manifestaties, langzaam maar zeker aan de randen begint te vervagen, wordt het duidelijker waarom festivals in toenemende mate worden toegeëigend door de heersende machten, en niet langer evenementen zijn die stevig doordacht zijn door de organisatoren.

Heeft in dit onderzoek naar het wezen van het festival eigenlijk al ooit iemand de vraag gesteld: WAAROM? Niet waarom er zoiets bestaat als festivals, waarmee de wereld met festiviteiten allerhande wordt overspoeld. Ik stel veeleer de vraag: Waarom Een Ander Festival? Waarom nu juist hier, of daar... en voor wie?

Het is hoog tijd dat het festival opnieuw wordt uitgevonden.

In de loop van deze conferentie zal u ongetwijfeld geconfronteerd zijn met diverse aspecten van voorbij en hedendaagse festivalformules en deze aspecten hebben misschien uw fantasie geprikkeld. Maar zij vormen niet de sleutel tot de toekomst. De sleutel tot de toekomst, dat bent u. Of festivals een toekomst hebben – en het spreekt voor zich dat er zoiets als een individuele toekomst kan bestaan – ligt volledig aan u. We moeten alleen beseffen dat de spelregels veranderd zijn, vaak buiten ons weten om en zonder onze instemming. We zullen allemaal alert moeten zijn om het probleem te lijf te gaan.

In juni ben ik naar het Oerol Festival geweest, dat al vijftien jaar loopt. Het vindt plaats op Terschelling, een klein eiland even buiten de kust in het Noorden van Nederland. In de VIP-trein die in Amsterdam vertrok om een groep 'cultuurexperts' naar het festival te brengen, zat ik naast de Franse culturele attaché in Nederland, Gérard Drubigny. Mijn Frans is nogal slecht; het was dus een hele opluchting toen hij me in vloeiend Nederlands aansprak. In snel tempo wist hij zo'n vijftig evenementen op te sommen die plaatsvonden in Nederland en allemaal festivals genoemd werden. Ik had er nog nooit van gehoord, maar hij had ze stuk voor stuk bezocht en prees Nederland omdat het zoveel culturele lekkernijen te bieden had. Of deze 'festivals' ook enig artistiek niveau halen, zou ik niet kunnen zeggen.

Het gaat erom dat festivals in de loop der jaren een groeiindustrie zijn geworden. Het zoeken naar het beste wat er te bieden is op het vlak van theater, dans, muziek of om het even wat naar onze mening de kritische aandacht van kenners verdient, neemt ons zodanig in beslag dat we gewoonweg niet gemerkt

hebben wat er achter onze rug gebeurde. Cultuur, onder welke vorm dan ook – Kunst, kunst en alles daartussenin – is het instrument van een hele nieuwe industrie geworden. De verschuiving is bijna voltooid. Opvoeringen, concerten en tentoonstellingen zijn niet langer specifieke brandpunten op iemands agenda; ze zijn elementen geworden in grote marketingstrategieën. En wat kunnen wij daaraan doen?

Salzburg

Er zijn uitzonderingen op die groothandelsinpalming door de Toeristische Industrie. Helemaal aan de top staat – als enige volgens mij – het festival van Salzburg. Gerard Mortier, de aanstootgevend energieke, creatieve en intelligente intendant van de Festsspiele, kon boven het toerisme uitstijgen omdat het toerisme er al zo mee vergroeid was. Het aspect 'cultureel erfgoed' maakte er al volledig deel van uit toen hij werd aangesteld en hij kon dus alle krachten bundelen om het persoonlijke monument en de goeddraaiende business van Von Karajan om te vormen tot een levend organisme dat op twee niveaus functioneert. Mortier heeft nieuwe manieren gevonden om vers bloed door gerespecteerde tradities te laten stromen en tegelijk heeft hij een toekomstvisie ontwikkeld. Hij heeft die visie in de praktijk gebracht door topartiesten voor een uitdaging te plaatsen en ze daarbij zijn volledige steun te geven. Hij doet dit met ongehoorde financiële middelen. (Als het waar is dat er meer budgetten zijn van het kaliber van de Festsspiele, dan worden ze in elk geval niet met dezelfde openlijke en meedogenloze gerichtheid gespenseerd.)

Oerol

Helemaal onderaan is er meer hoop om een identiteit uit te drukken. Hier is nog energie, koppigheid en volharding te vinden die zich in de toekomst kan uiten. En ik leg er nogmaals de nadruk op, de sleutel daartoe bent u.

Het Oerol Festival geeft een beeld van hoe die vragen vorm krijgen. Terwijl het het beste biedt van wat er op festivalgebied in de toekomst mogelijk is, zijn de symptomen van de teloorgang van het festival maar al te duidelijk. Na vijftien jaar heeft het een punt bereikt waarop er ernstige beslissingen genomen moeten worden.

Joop Mulder, de organisator van het Oerol Festival, houdt van zijn eiland en zijn bewoners. Het festival was voor en met hen gecreëerd. Maar de eilandbewoners moesten een vorm van industrie ontwikkelen om te overleven, en dus werd toerisme een belangrijk onderdeel van de dagelijkse realiteit. Steeds meer gezinnen plannen hun jaarlijkse kampeerva-